

Sándorfalva szociográfiája.

Sokan vetették szemére a harmincas évek falukutóinak, hogy a kezdeti felfedező, sőt leleplező láz után lassan céltalan adatgyűjtéssé vált munkásságuk, amivel aztán senki sem kezdett semmit. Csak gyűltek a könyvek, tanulmányok, de nem igen voltak már visszahatással a valóságra. Miért? Mert az első munkák (Léja: Viharsarok, — Erdei: Futóhomok, — Darvas: Egy parasztesalád története) és persze már előttük is jóhéhányan a leleplező, felfedező munkát elvégezték olyan értelemben, hogy világosan megmutatták azt a hazug, képmutató becsstelen társadalmi berendezkedést, amit igazságosnak, jónak, szépnek, „hazafiasnak“ igyekeztek elfogadtatni. Lerántották az álarcot s kezdett kibontakozni előttünk az igazi kép. A népszínművek gyöngyösbokrétás idealizált paraszti élete helyett a móríczzsigmondi parasztilágnál is realisabb képet igyekeztek kialakítani. Sikerült? Kétségtelenül! nagy hivatást töltött be ez a szociográfiai irodalom, mégis ennek ellenére meg kell állapítanunk, hogy az ellene emelt vádban is sok az igazság. A szociográfiai irodalomnak újabb és újabb feladatokat, a tényeken túl mutató feladatokat kellett volna vállalnia. De nem is merném állítani, hogy a falukutatók legjobbjai ezt nem érezték volna de jött a háború, a fasizmus. Más feladatok nyomultak előtérbe.¹

De, hogy ezek a feladatok megoldatlanok s hogy azokat mégis a szociográfiának kell megoldania, azt már az is bizonyítja, hogy a kutatások újból kezdődtek. Mégpedig a háború előttivel szemben most már határozottan az útkeresés, útmutatás céljával kezdődtek újból. Aki ma szociográfiai adatokat gyűjt és dolgoz fel, annak világosan látnia kell miéért teszi. Éreznie kell, hogy a valóság adatai ugyan csakugyan beszélnek önmagukért de csak akkor, ha az aki lejegyezte és megírta, maga is észrevette, meglátta ezt és munkájában meg is tudta mutatni.

Mire lehet kíváncsi, mit kereshet ma egy szociografus egy társadalmi közösség életében? Kereshet-e mást, mint azokat az erőket, azokat a harcokat, amelyek előbb, az újabb, haladottabb formák kialakulása felé viszik a társadalmat. Segítő és gátló tényezők állandó harcában formálódnak, kovácsolódnak az új élet körvonalai. Csakis ezen erők felkutatása teheti izgalmassá a munkánkat.

Egyetlen falu élete is sokat elárulhat a nagyobb társadalmi közösségek életéből. A sajátos egyéni arc magán viseli az egész nagy kohó, az egész magyar társadalom formáló erejét. Hlyennek látom és ezt ak-

¹ Erre vonatkozólag lásd: Lukács György: Uj magyar kultúráért c. könyvében „A népi irodalom multja és jelene“ c. tanulmányát, valamint Révai József: Marxizmus és népiesség c. könyvét.

kor is, mikor egy olyan sajátosan, majdnem esetlegesnek látszóan létrejött és fejlődött község életét vizsgálom, mint Sándorfalva. S talán éppen ezért, ezek miatt a különleges formálóerők miatt választottam éppen ezt a községet. Eseteit viszonyait tipikusnak érzem a parasztság s a parasztfalvak életére vonatkozólag. Ugyszólván minden lényeges probléma fölmerül itt, sőt a megoldásukhoz is mutatkoznak bizonyos jelek.

Sándorfalva múltja

1879, tehát a szegedi árvíz előtt pusztá terület ásított még itt: Pallavicini Sándor őrgróf pusztáján. Őszintén bevallhatjuk, hogy a szemlélőnek nehéz is elképzelni mi csábította ide tömegével a letelepülőket Homok, még hozzá nem is valami jó homok. Gyakori ezen a területen a szárazság, sőt a jégnek is sokszor útjába esik. És mégis, ma már 6920 a lakosságának száma. Nyilván nem is lehetett érdeke másnak, hogy itt. Szegedtől 12 km-re, a homokon ilyen nagy község létesüljön, csak Pallavicini őrgrófnak. Napszámosokra volt szüksége pusztái megmunkálásához, mégpedig lehetőleg olcsó napszámosokra. Segített rajta az árvíz, amely elöntötte Algyőt. Az algyeviek menekültek hajléktalanok voltak. Az őrgróf letelepítette őket. Házhelyet adott nekik, meg építőanyagot, akik föl is építették házaikat. Az árvíz elmúltával az algyeviek nagy része ugyan visszament a falujába, — mert hát ott mégis volt saját földjük is — de a házak ott maradtak. Kiderült, hogy a gróf jól számított, mert éppen ezek a kész hajlékok vonzották ide az ország minden részéből a hajléktalan parasztokat, zsellérnépséget. Az őrgróf napszámos munkán kívül később bérletbe is adott földet, amelyeket az első világháború után meg is lehetett váltani. Így sokan saját földhöz is jutottak. Az 1945-ös földreform már 50 holdas parasztot is talált. A túlnyomó többség azonban földhözragadt kisparaszt maradt a mai napig.

Nem csak érdekesség, de a történelmi hűség végett is rá kell itt mutatnom arra a különbségre, ami az 1945 előtti szemlélet és mostani szemléletünk között mutatkozik. 1904-ben Molnár István, Sándorfalva főjegyzője megírta Sándorfalva történetét. Bizony ebben a könyvben, illetve füzeteeskében egészen mást találunk. Ő az őrgróf által hangoztatott indokolást írja le. Az őrgróf irdoka pedig a következő: „A volt Algyő község lakossága részére az árvízveszélytől teljesen ment magaslaton fekvő, egészséges homoklajlon, az úgynevezett «Macsási» szőlők 300 katasztrális hold területét teljesen ingyen, minden viszonzószolgálat kötelezettsége nélkül építkezési helyül átengedi; — a volt Algyő község területén birtok házhelyeiket pedig használja fel a lakosság szántóföldül.“ (8. old.) Kárhóztatja az író az algyevieket akikről kiderült, hogy „a nemesszívú őrgróf mégnemesebb intencióját leginkább anyagi érdekből egyes algyői lakosok félremagyarázták s azzal izgatnak az áttelepülő lakosság között, hogy ha az ajándékozott területet elfogadják s oda építkeznek, úgy vissza fog állítani a régi jobbagyság s újta robotba kell a volt kegyúrnak dolgozni“ (8. old.). Amiből meg is lett a foganatja, mert az árvíz után „mintegy hetvennégy család kivételével, a többi mind visszatelepedett régi alacsony, egészségtelen, vízállásos helyen fekvő volt községük belterületére“ (9. old.). De Sándorfalva mégis benépesedett. Az ország minden részéből, „de főleg az ugyancsak árvíz által súlytott s

hajléktalanná lett Szeged lakószáma jötték nagy számmal“ (11. old.). 1890-ben 3780, 1900-ban 4132 volt a lakószáma. Ugy látszik igen sokan lehetnek akkoriban Magyarországon a hajléktalanok s az örgróf „kegyessége“ jeléül 600 kat. holdat haszonbérbe is adott nekik. Sőt, mikor látta, hogy a nyomorúság olyan igen nagy közöttük, megmaradásuk érdekében parochiát, templomot, iskolát és községházát is építtetett. Mégis a szerző szerint: „Sima Ferenc néptribun ámitása folytán a községből számos család kivándorolt.“

Egy kis összehasonlítás.

Itt azonban meg kell állnunk egy kicsit, hogy összehasonlítást tesszünk a Csanád-megyei telepes községekkel, mert később erre a telepítési különbözőségekre visszatérve világosabbá válik a sándorfalvi parasztság társadalmi helyzete és magatartása, a fejlődés menetéhez való viszonya.

A Csanád-megyei telepes községek létrejöttét és helyzetét „Kunágota társadalomrajza“ c. könyvemben a következőképpen jellemeztem: „A falu a törökidő alatt teljesen megsemmisült s a felszabadítás után a kincstár birtokába került, az pedig mint pusztá legelőt és rétet állattartó nagybériőknek adta ki holdankint pár krajcár ellenében. 1845-ban a kincstár a nagybérletet a határ egy részén megszüntette s oda az Alföld északi széléről és máshonnan 150 dohányos, — vagy zselléresaládot telepített. Mindeniküknek 20.5 kisholdnyi földet adott haszonbérbe azzal a kötelezettséggel, hogy meghatározott területen rartoznak dohányt termelni s annak felét a kincstárnak beszolgáltatják“ (8. old.). Később azután, „1875-ben az állam a kisbérlok részére öröktulajdonul engedte át a földeket“ természetesen meghatározott váltságösszeg ellenében. Persze nem azt jelenti ez, hogy a Csanád-megyei telepesközségek parasztsága ajándékba kapta a földet, de mindenestre komoly földszerzési lehetőség állt előtte. A vállalkozási kedvnek tág tere nyílt. A föld árucikk, mégpedig igen könnyen hozzáférhető árucikk volt és maradt néhány évtizedig. Azokban a községekben kialakult, ki kellett alakulnia a zsírosparaszt, a kulák rétegnek. Vagyis Csanád-megyében a községek telepítésének célja a föld megmunkálásának biztosítása volt, szemben a sándorfalvi grófi-telepítéssel, melynek célja az állandó napszámosok biztosítása.

A falu kapitalizálódása.

Amint láttuk tehát Sándorfalván nem alakulhatott ki nagygazdareteg olyan mértékben, mint régi jobbágyközségekben vagy kincstári telepítésű helyeken. Nyilvánvalóvá válik ez két község földbirtokmegoszlásának összehasonlításából. Egyik Sándorfalva, másik a kincstári telepítésű Kunágota.²

Földbirtok száma a földreform után:

	Sándorfalván	Kunágotán
0— 5 hold	1590	887
5— 20 hold	500	745
20— 25 hold	55	42
50—100 hold	—	11

² Kunágotára vonatkozó adatokat bővebben lásd a „Válasz“ folyóirat 1947. okt. számában: Seres József: Földreform Kunágotán.

Az összehasonlítási alap annál realisabb és meggyőzőbb lehet mert a két község nemcsak lakóainak számát, de területet tekintve is csaknem teljesen egyezik. Sándorfalva lakossága is közel 7.000, Kunágotáé is. Területük 15.000 kat. hold. Még nagyobb lenne a földbirtokmegoszlásban az eltérés, ha a földreform előtti adatokat venném figyelembe, mert hiszen nyomban kitűnne, hogy Kunágotán 1—10 holdig mindössze 464 birtokos volt, míg a nagyobb gazdák száma csaknem azonos maradna.

De ha már mélyen mentünk ennek a problémának vizsgálatába, nem térhetünk ki az elől a probléma elől sem, amit Erdei Ferenc vetett föl a Fórum 1948 júliusi számában. A következőket írja: „Egy új falukutatás ijesztő és megdöbbentő tényeit tárhatná fel a birtokos nagygazdák előretörésének, s a kisparasztság fölött való kizsákmányoló és elnyomó hatalmának” (557. old.). Az előbbi összehasonlítás ugyan már részben igazolja is ezt az állítást, de most a földreform óta mutatkozó jelenségekről kellene számot adni. Ez azonban Sándorfalván éppen zsellérjellegénél fogva a legnehezebb. Aprólékosabb, mert csak kisebb jelekben mutatkozik. Részkén éppen a tavasszal történt, hogy öntözés céljából szövetkezett kisparasztnok törekvését kolhozosokkal, ijesztgetésekkel megghiúsították, de ugyanakkor az egyik nagygazda a mellettük elterülő saját földjén megvalósította, s tízszer annyit termelt a földje. (I. Szegedi Friss Újság 1948. aug. 28-i számát). Sándorfalván ilyen kirívó formákban nem jelentkezik ez az erőszakos előretörés, de hogy mennyire megvan, azt semmi sem bizonyíthatja jobban, mint hogy annyira kedvezőtlen körülmények között is vannak, akik 15—20—40 holdat tudtak összeszedni s hogy ez az igazán kiesi csoport a maga kulák szemléletét érvényre tudja juttatni még a 3—4 holdas parasztnok nagy részénél is. Legutóbb nagy szövetkezeti gyűlést tartottak, amelyen a parasztnok csaknem egyhangúan a szövetkezetek ellen beszéltek. Pedig egyébként, mint mindjárt látni fogjuk Sándorfalva parasztsága többségében a demokrácia oldalán áll.

Életszínvonal.

Most pedig, a történelmi szemlélődés után nézzük a közvetlen jelent. Statisztikai adatok a következők: Lakosságának száma ma 6920. 1941-ben 5685 volt, tehát rohamosan gyarapodó irányzatot mutat, vagy legalább is mutatott 1941-től, habár ennek magyarázata éppen a földosztásban található bizonyára, mert hiszen 10.500 kat. hold szántó és 1.500 hold erdő került kiosztásra. Ellátatlanok száma augusztusban 1.115. Ez mintegy felére fog csökkenni az ősz folyamán — mondja a főjegyző —. A fejadagbevásárlás már megindult. Iparos, kereskedő mintegy 150 él a faluban s ez igen nagy szám. A maga szakmájából tisztességesen nem is tud megélni csak kevés. A többi mezőgazdasági munkát is vállal, vagy van is egy-két hold földje. Tisztviselő egy-két százalék lehet.

Mindenesetre jellemzőnek a parasztság életszínvonalát és életmódját tekinthetjük. Vizsgáljuk meg az átlagot képviselő 6 holdas parasztember jövedelmét és kiadásait:

Két gyermekük van. Velük él az asszony édesanyja is, tehát

összesen öten vannak. A gyerekek még iskolába járnak. A férfi a feleségével munkálja a földet. Egy tehénük volt, de el kellett adni, hogy kocsit és lovat vehessenek. Persze eladták a disznókat is mind, s általában nagy erőfeszítésükbe került. Az elmúlt évben (1947) két hold rozs, egy hold buza, két hold kukorica, fél hold takarmányrépa és fél hold egyéb takarmány-vetésük volt. A rozs gyenge volt, a buza is, de kijött azért a fejadag, a beszolgáltatás, adó és vetőmag is. Pénzt mindössze 1.5 q-ért kaptak, összesen 120.— Ft-ot. Kukorica is gyengén termett bizony, összesen 22 q a két holdon. Ebből négy mázsa még kellett a beszolgáltatásba, három mázsát még el kellett adni, hogy hízőnak valót vegyenek, a többi megette a hízó, a lovak, az aprójószág, meg tejért is kukoricát kellett adni. Maradt tehát pénzben az összes jövedelem a rozból kapott 120.— Ft. Más munka után is kellett tehát nézni. Bérszántást vállalt és néha egy-egy fuvar is akadt. Az így szerzett pénzből (amivel az aprójószágból tudtak még valamit pótolni) kellett volna ruházkodni, gazdasági felszerelést javítani, pótolni és még sok apró-cseprő kiadásra, ami egy ház körül mindig akad. Mert hiszen háza is van, azon is akad csinálni való, de ezt saját maga végzi el. Isten ments, rossz rá gondolni, hogy netalán megbetegedjen valaki. No, de már évek óta nem fordult elő.

Bizony, ez nem nagyon biztató kép s ha még figyelembe vesszük is a bizonyára elkövetkező kedvezőbb időjárást, semmiképp sem lehet megnyugtató.

Az elégedetlenség okai.

A legelső parasztemberrel való beszélgetésből kitűnik, hogy a parasztok elégedetlenek a demokráciával. Nemcsak a rémhírterjesztések miatt, hanem a pozitív tények, az életszínvonal alacsony volta miatt is. Azt mondják igen sokan, hogy semmivel sem jobb mint azelőtt. Fel-tűnő itt persze az, hogy a felszabadulás után, sőt még 1946-ban sem ez volt a hangulat. Az 1945-ös választáskor még a Nemzeti Parasztpárt és a Kommunista Párt kapta a szavazatok 70 százalékát, de 1947-ben már a Pfeiffer párt került ki győzelmesen. Mi ennek a magyarázata? Az, hogy a sándorfalvi parasztságnak csakugyan jobb sora volt 1945-ben és 46-ban. Elsősorban közvetlen a fől szabaduláskor még mindenki meg volt riadva. Ugyszólván örült, hogy él, és nem várt semmi jót még. De a parasztságnak nem is ment rosszul. 1944-ben kitűnő termés volt, bőven volt ennivaló, még esérére is jutott az infláció alatt. Ha meg nem jutott, hát ott volt az erdő. Senki sem őrizte, senki se gátolta meg, hogy annyiit vágjanak ki belőle és hordják be a városba, amennyit akartak. Amikor aztán ezt meg kellett szüntetni, s az aszályos esztendő élesen éreztették hatásukat, megvolt a baj.

Ugy hiszem világos és tiszta ez a kép. Azt kell csak még ehhez figyelembe venni, hogy a sándorfalvi parasztban épp olyan elevenen él a föld utáni vágy és a vagyongyűjtési szenvedély, éppen úgy csak a régi úton tudja elképzelni a nyomorból, elesettségből való fölemelkedést, mint az ország bármely vidékén a parasztok többsége, s máris pontosan láthatjuk mák okozzák az elégedetlenséget, vagyis miért találunk jó talajra náluk a reakció híreszteléseit. Célkitűzésünk érdek-

ben tovább kellene itt kutatni a jövő felé, a kibontakozás felé vivő utat, de előbb a jelen tényeit kell tovább föltárnunk, hogy minél teljesebb kép álljon előttünk.

Étkezés.

Ez a szakasz fölöslegesnek látszik ugyan, mert a szociográfiai irodalom pontos statisztikai felvételek alapján értékelte ezt már ki nem egy esetben, nekem pedig ilyen kiértékelésre, adatfelvételre nem volt időm Sándorfalván. Meg azután valószínűleg nem is igen mondana semmi újat. A régi falukutatók munkáiban azonban inkább annak bizonyítására kellettek ezek az adatok, tények, hogy nagy a nyomorúság s hogy ez így nem maradhat, nekünk azonban ezt már nem kell bizonyítani. Előbbi fejezetekből láthattuk, hogy a sándorfalvi parasztság most érzi igazán a háború pusztításának s a három aszályos évnek a terhét, étkezésének vizsgálatánál hát arra akarok szorítkozni, hogy összehasonlítsam a lehetőséget a tényleges gyakorlattal. Szorosan hozzátartozik ez a parasztság fölemelésének kérdéséhez. Nézzük tehát elsősorban a tényeket. A parasztsaládok napi étkezése általában a következő:

Reggeli: kenyér, szalonna.

Ébéd: Paprikáskrumpli, krumplistarhonya (sok helyen hetenkint 4-szer). Bab már ritkábban. Hetenkint egyszer tészta (krumplis, túros, vagy mákos). Csirkét (v. húst) csütörtökön és vasárnap, v. csak vasárnap esznek.

Vacsora: Tésztaleves, krumplitészta, tej, v. szalonna. (Esetleg ismét paprikáskrumpli.)

Nagyobb ünnepeken, vagy különleges alkalmakra üres, mákos, v. lekváros kalácsot sütnék. A kenyérnél ragaszkodnak a fehér kenyérhez, mert ez a fő eledel. Tejet rendszerint csak a gyerekek esznek. Piacra viszik, kell a pénz. Piacra viszik a gyümölcsöt, csirkét, tojást, sőt babot, borsót is. Általában eladnak minden elahatót, mert pénzhez nehezen jutnak.

Bizony kétségbeejtően egyoldalú ez a táplálkozás. Egészségtelen és amellet nem is olcsó. Rengeteg kenyér és rengeteg szalonna fogy. Ez utóbbi persze a szegényebeknél csak télen, mert tavaszra már nem igen marad a disznóból.

Szeretném ezeknek a — látszólag kizárólag gasztrinómiai problémáknak a társadalmi hátterét is megvizsgálni. Bizonyára igen sokféle oka van annak, hogy falun általában így táplálkoznak a parasztok. Valószínűleg igazuk van azoknak, akik a szegénységre hivatkoznak. A parasztok gazdasági elesettségéből vezetnek le mindent. Mondom, a végső következtetés ide vezethet, de a közbeeső vizsgálatok állomása igen termékeny lehet. Csak a gazdagparasztok étkezését kell megfigyelni, hogy láthassuk, hogy az ő étkezésük sem különbözik ettől sokat. Legföljebb többször van hús, zsírosabbak az ételek s bőven van szalonna meg disznóhús. Étkezésüknek ezt a rendjét ugyanis nem egyszerűen szegénységük, hanem osztályhelyzetük alakította ki. A paraszti munka szervezetlensége, rendszertelensége, robotossága, sem időt sem kedvet nem hagyott az ingyenmesterségre. Ezt látta az öregektől, ebben nőtt fel, ilyen az ízlés, ez is gátló körülmény. Egyszerűen csakis társadalmi felemelkedésükkel párhuzamosan képzelhető el ezen a té-

ren is komoly változás. Komoly feladat vár itt a női szervezetekre és Sándorfalván ezt látják is. Az MNDSz egyik legfontosabb feladatának vallja itt a háziasszonyok nevelését, tanítását. Régebben is voltak főzőtanfolyamok, gazdasszonyképző tanfolyamok. Megállapíthatjuk, hogy csaknem teljesen eredménytelenek. Miért? A magyar közmondás azt mondja, hogy „Üres kamrának bolond a szakácsnője”. A multban a parasztembernek szükségszerűen szegénynek kellett maradnia (kivételesen erősíti a szabályt). Ma, ha szegény is még, nem osztályhelyzeténél, kizsákmányoltságánál fogva szegény. Társadalmi helyzete megváltozott, ideje tehát, hogy — Erdei Ferenc szavaival élve — társadalmi megcsököttségeiből is kivetkőzzön s minden életnyilvánulását a fejlődés útjére irányítson.

Harcok a demokráciáért.

Sándorfalva településtörténete világosan bizonyítja, hogy zsellértelepülés, szegényparasztok nagyközsége, akiknek az életet, a jövőt jelentette a 45-ös fölszabadulás. 1945-ben élénken élt bennünk a mult, szívvel, lélekkel álltak a demokrácia mellé. Itt megtört a reakció minden kísérlete. Sokat változott azonban a helyzet 47-ig. Kitünt ugyanis, hogy bár földet kaptak, nem lettek egyszerre gazdagok. Egy-két év alatt elmosódott bennük a földosztás öröme, izgalma. A föld előttük — minden földszeretetük ellenére is — esősorban a gazdagodást, a jobb módot jelentette. A kapitalista élelátás szerint akkor lettek volna megelégedve, ha út lett volna ez számukra, a további gazdagodáshoz, vagyongyűjtéshez, s a vagyon által eddig biztosított biztonságérzés, kiscgazdai rang, tekintély megszerzéséhez. Nem tudták s nem tudják ma sem elképzelni még az életnek szabadabb, a fejlődést gátlástalanabbul elősegítő formáját. Gazdagodás helyett mindinkább ezt érzik. Azt érezték már 1947-ben is, hogy bizonytalanná válik előttük a jövő, hogy az az út, amiről eddig álmodoztak nem járható többé.

És a kormányzat, a demokratikus szervek szónokai is ezt bizonygatták. Persze, azzal a célzattal, amit minduntalan eléjük is tártak, hogy új utakat kell keresnünk. Csakhogy a parasztokban most egyszerre fölülkerekedtek az eddig kordában tartott kapitalista ösztönök. Hogyné, hiszen ezt látták eddig mindenütt. Ezt látták a jobb élet egyetlen útjának s a reakció ügynökei, a klerikalizmus ágensei napról-napra ültetgették, táplálgatták ezt bennük.

Az történt, hogy 1945-ig a nagybirtokban, a földesúrban látták a boldogulás gátlóit. Őt gyűlölték. Titokban gyűlölték, mert a csendőroktól, törvénytől félték. 1945-ben azt hitték, hogy most ettől megszabadulva ejutottak a végcélhoz. övék lett a föld. Nem látták, hogy is láthatták volna, (hiszen olyan kevesen látták még) hogy ezzel semmit sem oldottunk meg, mert hiszen közben az egész kapitalista rend elavult. Most tulajdonképpen az történt, hogy lépten-nyomon, napról-napra bebizonyosodik, hogy nem élhetünk a régi módon. Ezt érzi a parasztember is, de Magyarországon megmaradt feudalista intézmények, a megmaradt feudalizmus az oka, hogy régi rendnek a feudalizmust érzik s új rendnek a kapitalizmust szeretnék. De nem megy. Tapasztalják, hogy baj van, de a hibát éppen abba keresik (a reakciós propaganda nyomán) ami előre vinné őket a fejlődésben. Nem győződ-

tek még meg róla, hogy kapitalizmus helyett ma már tovább kell lépniünk. Nagy Sándor fiatal író írja egyik novellájában, hogy „Most érik meg a kapitalizmus világa az emberekben“³ s az való igaz, Ellenállásnak minden térítgetésnek, meggyőzésnek. De lassan azért mégis tért hódítanak a népi demokrácia eszméi. Mert sok oldalról irányítják a rohamot.

Kulturális helyzet.

Most, az elkövetkezendő télen kulturális vonalon készülnek nagy erővel. Nem lesz könnyű munka, de bizonyára rést törnek mégis. Hogy mi a helyzet most? Igen, ezt kell fölmérniünk elsősorban. Rákosi Mátyás jelszava körüljárt az országban, hogy kultúra területén lemaradtunk s ezt sürgősen pótolnunk kell. Különösen a Magyar Dolgozók Pártjának tevékenységét befolyásolta kedvezően ez a kijelentés. (A Nemzeti Parasztpártban már valamivel hamarabb kiadták ezt a jelszót, Veres Péter úgyszólván minden beszédében, cikkében követelte, de nem volt hozzá káder. Egyedül semmit sem tehetett a párt.) Most mindenütt forr, érik a gondolat. Tapogatóznak, kísérleteznek, persze gyakran a helyi kezdeményezések botladozásaival, de a Szabad Föld Téli Esték előadásait pl. már az elmúlt télen igen nagy sikerrel rendezték meg. Nagy általánosságban ez történik, de meg kell azért vizsgálnunk közelebbről is, boncolgatva a kérdést, a hibák csak így ütközhetnek ki.

Az iparosok, bár alig 5 százaléka a lakosságnak, jelentős csoportot alkotnak kulturális szempontból is. Éppen azért jelentős, mert a szervezetlen paraszti tömegben valamiféle szervezettséget mutatnak. Szakszervezetükön kívül mindegyik tagja az iparoskörnek is, ahol könyvtáruk és kultúresoportjuk van. Télen előadásokat szerveznek, műsoros estéket rendeznek s a könyvtárt minden évben gyarapítják. A még nagyrészt mindig régi tartalmú népkönyvtárakhoz viszonyítva (amely alól a sándorfalvi sem kivétel) meglepően értékes — elsősorban s túlnyomórészt persze szépirodalmi — könyveket tartalmaz. Ez az első benyomás a szekrény kinyitása után. Sajnos, örömlünket lelohasztja azután, amikor megtudjuk, hogy az iparos olvasókat változatlanul a „szórakoztató“ irodalom érdekli s a komolyabb könyvek büszke sértetlenségében, kihívóan tiszta, megkímélt állapotban hevernek a polcokon (pl. Dosztojevszkij, Illyés Gyula) s a marxista irodalomból alig található valami. A folszabadulás óta is több mint száz könyvet vásároltak, de többnyire az előbb említett közlésnek és igénynek megfelelőek. Egy-két iparossal komolyan beszélgetve meggyőződtem róla, hogy nem is olyan véietlen jelenség ez. Félnék a politikától. Előadásoknál eddig vigyáztak, hogy ne legyen politika, mert „az iparos kör nem politikai párt“ mint ahogy egyikük kifejezte, ott nincs helye a politikának. Hogy a jövőben milyen álláspontot foglalnak el az még nem bizonyos, mert mindig többen és többen esatlakoznak közülük a haladó szemlelhez. Az erjedés megindult.

Az értelmiség sem mutat más színezetet, mint más községekben. Kezdi megszokni, hogy új szelkek fújjak, megváltozott körülöttük a világ, lassan ők is megváltoznak. Sőt talán már ott tartanak, hogy ha

³ „Tiszatáj“ 1948. júl.-aug. szám. Nagy Sándor: Tanyai csafkák.

elolvassák, esetleg megsértődnek rajta, hogy nem tartom őket 100 százalékgig haladó szellemű embereknek. Hála Istennek, csakhogy eanyire jutottunk.

Szándékosan szólok csak harmadiknak a parasztokról, mert hisz ők vannak többen. Velük kapcsolatban bővebben kell szólnom — Szervezetlenségüket már említettem. Ide oda ingadoznak. A kultúra egyelőre nem nagyon érdekli őket. A Szabad Föld Téli Estékre sok eljárt közülük. Néha egy könyvet is elolvasnak, ha nagyon kínálják nekik a népkönyvtárból, de egyelőre mindezt nem sok eredménnyel. Arról, hogy áldozzon is valamit a kultúráért, szó sem lehet. Legfeljebb egyes városi könyvtügnökök tudnak szívükre beszélni egy-egy ponyvaregény érdekében. Természetesen nem érzéketlenebbek ők sem kultúra tekintetében más parasztoknál, csak talán még kevesebb kultúr-munka folyt itt eddig a szokottnál is. Tanfolyamok, szabadiskolák, jó népkönyvtárak stb. kellett volna ide legalább a felszabadulás óta, de 1948-ig területileg a szentesi szabadművelődési felügyelőhöz tartozott s bizony onnan nehezen megközelíthető helynek bizonyult. 1948-tól s zezedi felügyelet alá került Sándorfalva, a pártok kiadták a jel-szót a kulturális munka fontosságáról. Mindez talán gyorsabb munkát eredményez.

Az utóbbi években a népdal és népi- táncmozgalom volt a legjelentősebb. Megvizsgáltam mit eredményezett ez Sándorfalván. Nem sokat. Izlésük a városi selejtkultúrára van hangolva. A népi zene egészséges hatása főképp az iskolásokon és egy két esetben érezhető. Az egyik nótás cselédlány a következő dalokra emlékezett, amit gyakran szokott dalolni munka közben is, de főleg bálokban: „Páros csillag az ég alján, — Piros pünkösdi napján... — Halvány sárga rózsza ha tudnál beszélni... — De szeretnék hajnalesillag lenni... — Lehullott a rezgőnyárfa eziüst színű levele... — Tiszavirág a mi szerelmünk... — Tudom, hogy vársz, ha este nyolcat üt az óra... — Tegnap sem ragyogott több csillag az égen... — Tizenhárom fodor van a szoknyámon“ stb.

Sorolt még többet is, de úgy hiszem elég ennyi is ahhoz, hogy meglássuk, amit látni kell. Azt elsősorban, hogy egyáltalán nem váltogatnak. Cigánynóta, jazz és népdal minden fennakadás nélkül megférnek együtt. Hallottak már ugyan róla, hogy ez nem mind egyformán értékes, de hogy miért nem?... Nos, igen. A nótás cselédlány nagyon is érdeklődve figyelte miket mondok a nótákról s valószínű, hogy sokan vannak így a faluban. Érdeklődnek, akarnak tanulni, nem zárkoznak el az igazi kultúrára való ösztönzés elől.

Népi tánc nincs Sándorfalván. Az EPOSz tervez egy népi tánc-tanfolyamot tőleire.

Összegezve: Sándorfalva a legfitalabb településű községek egyike. Grófi település és a felszabadulásig egyetlen látható rendeltetés volt, hogy napszámosokat adjon a grófi birtokra. Szegényparasztok lakják tehát, akinek közvetlen érdeke volt a fölszabadulás, a földreform. Mellé is álltak a demokratikus pártoknak, de nem öntudatosak. Nem esoda, ha eltérítik őket a minduntalan föölmerülő bajok, nehézségek, a reakció hírverése. Ők nem voltak benne a kapitalizmusban s most

nem látják, hogy míg ők a feudalizmus igája alatt nyögtek, azalatt a kapitalizmus is kiöregedett. Bennük még most érne valósággá és sehogy sem értik meg, hogy a jövő már többet, mást kíván tőlük, mert abban a társadalmi rendben már nem lehet élni. Nem értik s így gyakran győz bennük a reakció. De fejlődés, haladás azért van. A problémák érnek, formálódnak, csak lassan persze és szívós munkára van szükség. Kemény, szívós munkára gazdasági és kulturális téren egyaránt.

Seres József.

SOCIOGRAPHIE DE SÁNDORFALVA.

József Seres.

Sándorfalva est l'une des communes les plus récemment établies. Il est un établissement seigneurial. Le comte Alexandre Pallavicini a saisi l'occasion pour établir le village quand le fleuve Tisza, en 1879, a inondé la commune Algyő et ses habitants sont restés sans domicile. Le comte proclamait des intentions humanitaires et sociales, István Molnár, le notaire en chef de Sándorfalva, a écrit son histoire dans ce sens même, le cœur rempli d'une reconnaissance éternelle envers le comte „généreux“. La vérité est que le comte établit le village dans une intention bien pratique: il avait besoin de journaliers constants et sans prétentions dans ses domaines immenses. Les cultivateurs de Sándorfalva devaient rester entre ces circonstances de pauvres paysans journaliers. Une couche sociale de grands propriétaires, de koulaks, ne s'est pas développée.

Malgré cela, le cours de capitalisation a commencé et les traces en sont visibles même à Sándorfalva. Il y avait à peu près 500 cultivateurs possédant 10 ou 15 arpents de terre déjà lors de la réforme agraire de 1945. — La réforme agraire souleva un enthousiasme unanime et la commune comptant 6920 âmes se rangeait avec sa majorité prépondérante à l'occasion des premières élections (1945) derrière la Partie Communiste et la Partie Nationale des Paysans.

Cependant, jusqu'aux élections de 1947, la situation s'était bien transformée. Notamment les paysans sans propriété ont attendu quelque autre chose de la démocratie qu'ils n'en ont reçu. Il se montra combien l'esprit du capitalisme a pénétré la mentalité, la conception formée sur le monde des pauvres manants sans biens. Ils ne regardent pas la terre — combien qu'ils l'aiment — comme quelque chose qui leur donne la possibilité de travailler. Dans leurs yeux la terre est encore un capital qui leur fournit le moyen d'en acquérir encore, de s'enrichir, de devenir grand propriétaire. C'est la terre regardée comme un capital, ce n'est pas le travail qui, pour eux, ait de la valeur. C'est pourquoi la propagande réactionnaire a beau jeu de tirer son profit de cet aspect conservateur de paysans et d'entraver l'activité de politique agraire de la démocratie populaire.

Malheureusement cela est secondé encore par le fait qu'à cause des dégâts de sécheresse, qui se renouvellent chaque année de nouveau depuis trois ans, le niveau général de la vie est en effet assez bas à Sándorfalva. La manière des habitants de vivre, de se vêtir, de se nourrir trahit une grande pauvreté qui ne fut atténuée un peu que par la meilleure récolte de cette année. — Pourtant, si nous continuons nos observations, il nous est bientôt évident que toute la manière de produire des paysans doit se changer fondamentalement. Les paysans ont peur des sociétés

coopératives aussi à Sándorfalva, à cause de leur conservatisme et de la propagande réactionnaire, mais enfin il s'agit tout de même de pauvres paysans sans biens qui seront vite désillusionnés de leur élans capitaliste. Les sociétés et les compagnies démocratiques se renforcent d'un jour à l'autre. A Sándorfalva c'est à remarquer surtout sur la ligne de la jeunesse et des femmes. La Société Démocratiques des Femmes Hongroises travaille avec un très grand succès.

Sur le domaine de culture, il y a encore assez peu de transformation. Un travail rude et assidu est encore nécessaire sur le domaine culturel et économique également.